

MURAT CAN KABAGÖZ • **Kemalizmin Mâbedi**

MURAT CAN KABAGÖZ 1991'de doğdu. Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölümü'nde lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimini tamamladı. Yüksek lisans tezi *Eğlenirken Modernleşmek: Meyhaneden Balozu, İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e İstanbul* (Ankara: Heretik Yayınları, Ankara, 2016) adıyla kitaplaştırıldı. *IAN Edebiyat*, *Manifold* ve *Bant Mag.* dergilerinde edebiyat, sanat, gündelik hayat, tarih ve sinema hakkında deneme ve röportajları yayımlandı. *Kültür ve İletişim* dergisinde editör yardımcılığı yaptı.

İletişim Yayınları 3509 • Araştırma-İnceleme Dizisi 599

ISBN-13: 978-975-05-3782-0

© 2025 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2025, İstanbul

EDİTÖR Tanıl Bora

DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Gümüşhane Halkevi Spor Şubesi
(*Hakimiyet-i Milliye*, 1 Temmuz 1934)

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Funda Dörtkaş

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44870

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/41

Bağcılar 34218 İstanbul · Tel: 212.445 32 38

CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6

Bağcılar 34218 İstanbul · Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

MURAT CAN KABAGÖZ

Kemalizmin Mâbedi

Halkevleri ve Gündelik Hayat

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ7

GİRİŞ9

BİRİNCİ BÖLÜM

**SALTANATTAN CUMHURİYET'E,
TÜRKİYE'DE HALK TERBİYESİ FİKRİNİN GELİŞİMİ** 19

**Osmanlı İmparatorluğu'nda halk terbiyesi:
Türk Derneği'nden Türk Ocaklarına** 19

Cumhuriyet döneminde Türk Ocakları27

Gazi'nin yurt gezisi: Halkevlerine giden yol 30

Halkevlerinin idari yapısı ve ideal çalışma şekli37

İKİNCİ BÖLÜM

SON VAZİYET KARŞISINDA BAŞA DÖNMEK53

Halkevi nasıl bir yerdi? 61

İlk teftiş ve ilk yılın muhasebesi70

Teori ve pratik: Her vatandaşa göre ayrı bir telakki 87

Kronikleşen hastalıklar97

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HALKEVİ PRATIĞI VE TEMEL SORUNLARI	117
Parasızlık	119
Elemanlar	149
<i>Münevver kıfayetsizliği</i>	151
<i>Münevverlerin ilgisizliği</i>	161
<i>Memurin kulüpleri</i>	191
<i>Mesaiyi olumsuz etkileyen elemanlar</i>	219
<i>Memurların halka, halkın memurlara bakışı</i>	278
Muhitin getirdiği yük	296
<i>Maddi şartlar</i>	297
<i>Taassup</i>	314
<i>Ağalık ve beylik zihniyeti</i>	333
<i>Sınır şehirleri ve etnik çeşitlilik</i>	347
<i>Lokal politika cereyanları</i>	376
SONUÇ	413
KAYNAKÇA	457

ÖNSÖZ

Bu çalışma, 23 Ocak 2024'te Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölümü'nde savunduğum, “Halkevleri ve Gündelik Hayat” başlıklı doktora tezimin fazlalıkları atılıp, eksiklikleri –mümkün olduğunca– tamamlanarak kısaltılmış halidir.

Yüksek lisansta olduğu gibi doktorada da gündelik hayatla ilgili bir konu çalışmak, resmî söylem ile olgular arasındaki farkı ortaya koymak niyetindeydim. Bu amaçla, aklıma gelen konuları araştırırken Halkevlerini hatırladım. Liseden beri İnkılâp Tarihi derslerinde anılan, inkılâbı halka benimsetmek için açıldığı söylenen ama hakkında pek bilgi verilmeyen bu kurumları iyice öğrenebilmek ümidiyle Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi'nde araştırma yapmaya başladım. Çünkü inkılâbı halka benimsetme isteğinin, gündelik hayatı inkılâbın lehinde dönüştürmek anlamına geldiğini düşündüm. Bu süreci somut bir şekilde gösteren belgelere rastlarsam, sıradan vatandaşların İnkılâp Türkiye'sinde nasıl yaşadığını anlayabilirdim. Bu da inkılâbın *pratikte* ne olduğunu öğrenmemizi sağlayabilirdi. Halkevleriyle ilgili akademik çalışmaların ezici çoğunluğunun konuyu bu şekilde değerlendirmekte yetersiz kaldığını görmek, motivasyonumu daha da artırdı.

Altı ay boyunca, haftada ortalama dört gün Ankara'daki Cumhuriyet Arşivi'ne gidip, Halkevleriyle ilgili belgeleri oku-

dum. Bu zaman zarfında sadece, herhangi bir Halkevi için satın alınan radyonun irsaliyesi veya Halkevi kütüphanesi memurunun maaş bordrosu gibi belgelere rastladım. Artık başka bir konuda tez yazmayı düşünürken, Cumhuriyet Halk Partisi müfettişlerinin Halkevleri hakkında hazırlayıp Genel Sekreterliğe gönderdiği raporlar karşıma çıktı. Üstelik bu raporlar Halkevlerinin pratikte nasıl mekânlar olduğunu göstermekle kalmıyor; Halkevlerinin kurulduğu vilayet, kaza ve nahiyelerin toplumsal, ekonomik ve coğrafi özellikleri hakkında bilgi vererek Halkevi idealiyle pratiği arasındaki farka işaret ediyordu. Raporları okurken anladığım, bu farkın aslında inkılâbın idealiyle pratiği arasındaki fark olduğuydu. Önceleri işe yarar belge bulamadığım için tezi yazmaya başlayamamıştım. Raporları bulduktan sonra da haddinden fazla belgeye ulaştığım için arşivin altında ezildim. İki yıl boyunca raporları okuyup, tasnif edip, işime yarayacağını düşündüğüm bölümleri not aldım. Sonuçta tezi tamamlamam dört yıl sürdü. Bu esnada ise dünya çapında salgın hastalıklar, depremler, savaşlar, ekonomik krizler gördük. İşte böyle buhranlı zamanlardan geçerken bana destek olanlara teşekkür etmenin vaktidir.

Kendimi bildim bileli benim için ellerinden geleni yapıp, akademik kariyer yapmak amacıyla gösterdiğim nafile çabayı yıllardır maddi ve manevi olarak destekleyen annem Suna Kabagöz ve babam Ömer Kabagöz'e; lisans öğrenciliğimin sonlarından beri akademik konularda bana yol gösterdiği gibi dostluğunu da esirgemeyen danışman hocam Hakan Kaynar'a; tez izleme komitemde yer alan, yapıcı eleştirileriyle çalışmamın alacağı şekli belirlememe yardımcı olan Nazan Çiçek ve Mehmet Özden'e; tezimi ilgiyle karşılayıp yayımlamaya değer bulan İletişim Yayınları ekibine ve Tanıl Bora'ya...

... ve hayatı çekilir kılan bütün dostlara...

Teşekkürler!

MURAT CAN KABAGÖZ
Ankara, 6 Kasım 2024

GİRİŞ

Anayasa hükümlerine dayanarak, devlet başkanının seçimlerle belirlendiği yönetim biçimine cumhuriyet denir. En azından, modern anlamdaki cumhuriyet kavramının en basit tanımlarından birinin bu olduğu söylenebilir.¹ Ancak Türkiye özelinde cumhuriyet kavramını değer-bağımsız olarak tanımlamak, inkılâbı göz ardı etmeye neden olur. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla başlayan *inkılâp* süreci, anayasal düzen ve devlet başkanının seçimlerle belirlenmesinden başka ilkeleri de içerir. Bunlar, 5 Şubat 1937'de anayasaya giren Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Laiklik, Halkçılık, Devletçilik ve İnkılâpçılık ilkeleridir.² Bu ilkelere göre, Türkiye Devleti bir cumhuriyettir ama herhangi bir cumhuriyet değil; kendi kültürünü korumakla beraber, 16. yüzyıldan beri şekillenmekte olan modern Batı medeniyetinin bir parçası olmayı hedefleyen, bunun için de *kültür devrimi* yapan

1 “The term *republic* may also be applied to any form of government in which the head of state is not hereditary monarch.” André Munro, “republic”, *Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/republic-government> (erişim 15 Eylül 2023).

2 “Türkiye Devleti Cümhuriyetçidir demeye lüzum yoktur. Çünkü Cümhuriyetin en birinci ve esaslı vasfı Cümhuriyetçi olmaktır. [...] Türkiye Cümhuriyeti, milliyetçi, halkçı, Devletçi, lâik ve inkılâbçıdır.” *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi*, Devre V, Cilt 16, 5 Şubat 1937, s. 73-74.

bir cumhuriyettir. Modernleşme süreci Batı Avrupa'da başladığı, dünyanın geri kalanına da çeşitli şekillerde buradan yayıldığı için, *geç modernleşen* her ülke gibi Türkiye'de de modernleşmenin birçok veçhesi Batılılaşma ile iç içe geçmiştir. Bizzat cumhuriyet rejiminin kurulması, Osmanlı döneminde başlayan modernleşme sürecinin sonuçlarından biridir ama Cumhuriyet dönemindeki modernleşme süreci kültürel alanı daha çok kapsamıştır. Sözgelimi kıyafet, ölçü birimleri ve alfabede olduğu gibi kadın-erkek ilişkileri ve eğlence anlayışında da uluslararası –yani Batı medeniyetine dahil olan ulusların arasındaki– standartların kabul edilmesine karar verilmiştir. Ancak Cumhuriyet'in kurucuları ve aydınlarının, kadın-erkek ilişkileri ve eğlence mevzubahis olunca gayet muhafazakâr oldukları anlaşılır.

İslâmcıların yayın organlarından, *İstiklâl Marşı*'nın yazarı Mehmet Âkif'in [Ersoy] başyazarı olduğu *Sebilür-Reşâd* dergisinde, Millî Mücadele esnasında yayımlanan bazı yazıların söylemi, Yakup Kadri'nin [Karaosmanoğlu] aynı dönemde *İkdam* gazetesinde yayımlanan bazı yazılarının söylemiyle birebir örtüşür. Bu söyleme göre Anadolu'da halk, düşman işgaline karşı savaşıırken şehrin kozmopolit yapısı yüzünden dejenere olmuş İstanbullular, işgal kuvvetlerinin askerleriyle birlikte, Rumların ve Ermenilerin Galata ve Pera'da işlettiği mekânlarda eğlenmekten utanmamaktadır.³ Nitekim *Sebilür-Reşâd*, İstanbul'un sadece düşmanın silahlarıyla değil, ahlâksızlığıyla da kuşatıldığı için devleti buradan yönetmenin imkânsız olduğunu, bu nedenle Ankara'nın başkent yapılmasını desteklediğini belirtmiştir.⁴ Keza Millî Mücadele yıllarında, İstanbul'daki Rum mey-

3 “... Anadolu, gerek cepheadaki kahramanları, gerek cephe ardındaki fedakârlarıyla ulvi bir feragat içinde, her türlü zevk ve eğlenceden mahrum yaşarken İstanbul halkının balolarda, kumarhanelerde, bar ve meyhanelerde vakit geçirmesi ve bhusus kadınlarımızın birtakım ecnebi mahfilleriyle temas ve münasebette bulunuşu kadar hazin ve yesaver bir hadise daha tasavvur olunabilir mi?” Yakup Kadri [Karaosmanoğlu], “İstanbul'un Sefahati”, *İkdam*, 4 Mart 1922.

4 “İstanbul'un çalışmağa mâni bir muhit olduğunu söyleyenlerin ve merkez-i cumhuriyeti (Ankara)da ipkâ etmek isteyenlerin çok hakkı vardır. [...] İstanbul yalnız Garp donanmalarının, toplarının tehdidi altında değil, hatta daha fazla Garbın bütün rezalinin [rezilliklerinin] tehdidi altındadır.” “Garblılaşiyoruz! Balo, Dans... Dans, Balo...”, *Sebilür-Reşâd*, Mart 1340 [1924], s. 351.

hanecilerin kazandıkları parayı Yunanistan'a gönderdiğini, bu paralar sayesinde teçhiz edilen Yunan ordusunun güçlendiğini, bazı mebuslar Büyük Millet Meclisi'nde (BMM) iddia etmiş, 1920-1924 yılları arasında yürürlükte kalan Men-i Müskirat Kanunu'nun kabul edilmesinde bu iddialar da etkili olmuştur.⁵ Dolayısıyla İslâmcılar ve milliyetçiler, ülkeyi düşman işgalinden kurtarmakta ve eğlence karşılığında hemfikirdir. Savaş koşulları nedeniyle bu tutum, bazı bağlamlarda meşru görülebilir; ancak savaş kazanılıp Cumhuriyet kurulduktan ve İslâmcıların yönetiminde söz hakkı bulunmayacağı anlaşıldıktan sonra da devlet yöneticilerinin ve aydınların muhafazakârlığı devam etmiştir.⁶

Cumhuriyet kurulduktan sonra inkılâp kadrosu, yani devlet yöneticileri ve aydınlar, meyhaneler başta olmak üzere içkili eğlence mekânlarını, vatandaşları sefahate bağımlı hale getirerek, onlara millî görevlerini unutturan yerler olarak algılamıştır. İnkılâbın kadınlara verdiği özgürlüğün de bazı şartlara bağlı olduğu anlaşılmıştır. Türk kadını, seçme ve seçilme hakkına sahiptir ama salt yurttaş olduğu için değil, Millî Mücadele'de cepheye mermi taşıyarak erkeklere yardım ettiği için. Türk kadını, çalışma hayatına katılmalıdır ama yine salt yurttaş olduğu için değil, 1912'de başlayıp 1922'de biten savaşlar silsilesi boyunca çok sayıda asker, yani erkek öldüğünden, bir nevi ihtiyat zabiti gibi, ülke ekonomisine katkıda bulunmak için. Türk kadını, Asya'nın geriliğinin sembolü olan kara çarşafı atıp modern yani Batılı kıyafetler giymeli, üniversiteye gidebilmeli, Fransızca öğrenmeli ve piyano çalabilmelidir ama yine salt yurttaş olduğu veya eğlenmek istediği için değil, önce savaşarak, sonra da inkılâp yaparak vatani kurtaran erkeklere layık birer eş olabilmek ve Cumhuri-

5 13 Eylül 1920 tarihli bir TBMM oturumunda söz alan Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey: "Memlekette yüz yirmi milyon kilo meşrubat sarfolunuyormuş, 120 milyon kilonun rum ve ermenilerin cebine verdiği para... [!]" Konya Mebusu Refik Bey: "Apartman yaptırıyorlar. [...] Aşağı yukarı Yunanistan da böyle yükseldi." Ali Şükrü Bey: "Yunanistanı yükselten bizim verdiğimiz paralardır." *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi*, Devre I, Cilt 4, 13 Eylül 1336 [1920] s. 120.

6 Murat Can Kabagöz, *Eğlenirken Modernleşmek: Meyhaneden Baloz, İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e İstanbul*, Ankara: Heretik Yayınları, 2016.

yet'in yeni nesilleri olan çocukları iyi yetiştirebilecek vasıflara sahip olabilmek için.⁷ Bu durum, cephe hizmetinin ardından cephe gerisi hizmetinin başladığı anlamına gelir. Cephe gerisinde ise kadınlarla erkeklere farklı görevler düşmüştür ve görev başında içki içmek, eğlenmek yasaktır. Peki, serbest olan nedir? İçki ve meyhane, sefahate müptela ettiği yurttaşları, millî görevlerini yerine getirmekten alıkoyabilirdi. Öyleyse yurttaşlar hiç mi eğlenmeyecekti? Cumhuriyet'in kurucularına ve aydınlarına göre sıradan vatandaşlar yaşamlarının her ânını inkılâba mı adamalıydı? Vatandaşlar, asıl ve nezih eğlenceyi, inkılâp için çalışmakta mı bulmalıydı? *Cumhuriyetin, vatandaşları eğlendirirken millî bilinç ve görevlerine yabancılaştırmayan, meyhaneye alternatif bir mekân tasavvuru var mıydı?* İşte bu son soru, Halkevleri üzerine bir araştırma yapmanın nedenlerinden biri olabilir.

İki dünya savaşı arasında Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ve bazı Avrupa ülkelerinde, yetişkinlerin eğitimi ve mesai saatlerinden arta kalan zamanı, *söz konusu rejimin istediği doğrultuda* kullanması için açılan kurumlar, 1932-1951 yılları arasında Türkiye'de fa-

7 “Yeni Türk'ün yaptığı Türk evini ve kadını Asyalılığa doğru geriletmek değil, çünkü bu irticadır, asıl avrupalılığa doğru, bulvar Avrupa'sına değil, mahalle Avrupa'sına, sahne Avrupa'sına değil, hom [ev] Avrupa'sına doğru ilerletmiştir. [...] Kadının başlıca işi evidir. Evden artabilen kadındır ki dışarı işi arayabilir.” Falih Rıfkı [Atay], “Hom Tekniği”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 18 Haziran 1932. “Biz kadınlarımıza bir ün payı vermiyoruz: Onları büyük, ağır, zorlu savaşta yanımıza, ateş boyuna çağırıyoruz. [...] Kadınlık bayramında sevinecek olanlar, biziz; erkeklerdir. Çünkü bu bayram, bize, milyonlarca kolun, kafanın yardımına kavuştuğumuz günü andıracaktır.” Falih Rıfkı Atay, “Kadınlık Günü”, *Ulus*, 7 İllkânun [Aralık] 1934. Ayrıca bkz. Serpil Sancar, *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti. Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2022. Öte yandan, söz konusu muhafazakârlığın Türklere ve inkılâba özgü olmadığı, tehcir ve soykırımdan kurtulup Türkiye'de yaşamaya devam eden Ermeniler arasında da benzer bir muhafazakârlığın hâkim olduğu, hatta bu anlayışla mücadele eden Ermeni feministlerin bile muhafazakârlıktan tamamen kurtulamadığı anlaşılıyor. Lerna Ekmekçiöğlü, *Bir Milleti Diriltmek 1919-1933. Toplumsal Cinsiyet Ekseninde Türkiye'de Ermeniliğin Yeniden İnşası*, çev. Serdar Aksoy, İstanbul: Aras Yayıncılık, 2021. Kaldı ki 1960'ların sonlarına kadar Batı dünyasında da geleneksel değerlerin hâkim olduğu söylenebilir. Patrick Seale and Maureen McConville, *French Revolution 1968*, Londra, William Heinemann and Penguin Books, 1968; Theodore Roszak, *The Making of a Counter Culture: Reflections on the Technocratic Society and Its Youthful Opposition*, New York: Anchor Books, 1969.

aliyet gösteren Halkevlerinin ilham kaynağı olmuştur.⁸ Aslında Halkevleri, inkılâbı halka benimsetmek ve halkın bazı maddi ihtiyaçlarını eldeki imkânlar dâhilinde karşılamak için Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) kültür kolu olarak kurulmuştur. Ancak inkılâbı halka benimsetmek, inkılâbın ideal saydığı davranış kalıplarını, adab-ı muaşeret kurallarını, kadın-erkek ilişkilerini ve eğlence biçimlerini halka benimsetmeyi de içerir. Bundan dolayı Halkevlerinin, *bütün amaçlarının yanında*, içkili eğlence mekânlarına alternatif, ideal bir eğlence mekânı olarak da tasavvur edildiği söylenebilir. Bu tasavvurun, Halkevi pratiğiyle ne kadar örtüştüğünü ve ne kadar çeliştiğini görmek içinse Halkevlerini mekânsal pratik ve gündelik hayat bağlamında değerlendiren bir araştırmaya ihtiyaç vardır.

Halkevlerini gündelik hayat bağlamında değerlendirebilmek için bazı sorulara cevap aramak gerekir: Halkevlerinin kuruluş amacı nedir? Halkevi adı verilen mekânların içinde neler yaşanmıştır? Yaşananlar, Halkevlerinin kuruluş amacıyla çalışmakta midir, eğer öyleyse bu çelişkinin sebepleri nelerdir? Halkevlerinin gündelik hayattaki konumu nedir? Halkevlerini halk nasıl algılamıştır? Halkevleri hangi işe yaramıştır? Bütün bu soruları bir seferde sormak da mümkündür: Halkevi ideali ile pratiği arasındaki fark nedir? Bu soruya cevap aramak içinse, doğrudan konuyla ilgili tarihsel kaynakların yanı sıra mekânsal pratik, gündelik hayat ve devlet politikalarının pratikte geçirdiği

8 Falih Rıfki [Atay], *Yeni Rusya*, Ankara: Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, 1931; Falih Rıfki [Atay], *Moskova-Roma*, İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, 1932; *C.H.F Halkevleri Talimatnamesi*, Ankara: Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, 1932, s. 4; Selim Sırrı [Tarcan], "İtalya'da Halk ve Gençlik Teşkilâtı", *Ülkü*, sayı 3, Nisan 1933, s. 241-243; R.Ş. "Garp Memleketlerinde Halk Terbiyesi", *Ülkü*, sayı 4, Mayıs 1933, s. 295-306; Nusret Kemal [Köymen], "Sovyetlerde Bayram ve Terbiye", *Ülkü*, sayı 9, Birinci Teşrin 1933, s. 238-240; Osman Halit, "Cumhuriyette Halk Terbiyesi", *Ülkü*, sayı 10, İkinci Teşrin 1933, s. 293; Nusret Kemal [Köymen], "Bir Köy Terbiyesi Örneği", *Ülkü*, sayı 12, İkinci Kânun 1934, s. 416-424; Catherine Cook, "Meksika'da Köy Terbiyesi: Kültür Heyetleri", çev. Nusret Kemal [Köymen], *Ülkü*, sayı 15, Mayıs 1934, s. 227-233; Nusret Kemal [Köymen], "Danimarka Köylüsü Nasıl Uyandı?", *Ülkü*, sayı 18, Ağustos 1934, s. 467-473; Münir Hayri, "Gezgin Tiyatrolar", *Ülkü*, sayı 34, Birinci Kânun 1935, s. 314-317; Münir Hayri, "Sinema ve Eğitim", *Ülkü*, sayı 36, Şubat 1936, s. 428-430.

dönüşümler hakkında yazılmış bazı teorik çalışmalardan da yararlanmak gerekir. Dolayısıyla Henri Lefebvre, Michel de Certeau ve James C. Scott'ın perspektifinden Halkevlerine bakmak, Halkevi pratiğini teorik düzeyde kavramaya yarayacaktır.⁹ Böylece Halkevleri hakkında araştırma yapmak için bir neden ile ri sürüldükten ve konunun hangi bağlamda değerlendirileceği belirlendikten sonra, araştırmada kullanılacak birincil ve ikincil kaynakları tespit etmek gerekir.

Belli bir Halkevi'ni veya başlı başına bir konu olarak Halkevlerini araştırmak için başvurulması gereken birincil kaynaklar beşe ayrılabilir: (1) 1930'lu ve 1940'lı yıllarda CHP'nin yayımladığı Halkevleri tüzükleri, talimatnameleri ve tanıtım kitapları; (2) doğrudan Halkevlerinin yayımladığı dergi, broşür ve kitaplar; (3) Halkevleriyle ilgili gazete haberleri; (4) Halkevlerinde yaşananlar hakkında anekdotlar içeren edebî eser ve anılar; (5) Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi'nin Siyasi Partiler Fonu'nda (CHP) yer alan Halkevleriyle ilgili belgeler. Arşiv belgeleri de kendi içinde dörde ayrılır: (1) Halkevlerinden CHP Genel Sekreterliği'ne gönderilen çalışma raporları, (2) seçim bölgelerini ziyaret eden milletvekillerinin Genel Sekreterliğe gönderdiği raporlar, (3) vatandaşların Genel Sekreterliğe gönderdiği dilek ve şikâyet mektupları, (4) CHP müfettişlerinin Genel Sekreterliğe gönderdiği Halkevleri hakkındaki raporlar.

CHP'nin yayımladığı tüzük, talimatname ve tanıtım kitaplarıyla Halkevlerinin yayımladığı dergi, broşür ve kitaplar Halkevi *idealiyle* ilgili bilgi verir. Bu kaynaklara bakarak Halkevlerinin idari yapısını, gelir kaynaklarını ve ne zaman hangi faaliyetlerde bulunduğunu öğrenmek mümkünse de Halkevi *pratiğini* öğrenmek mümkün değildir. Örneğin, her ideal Halkevi'nin bir dergi yayımlaması gerekir ve bu dergilere örnek olması için

9 Henri Lefebvre, *Mekânın Üretimi*, çev. Işık Ergüden, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2014; Michel de Certeau, *Gündelik Hayatın Keşfi - I. Eylem, Uygulama, Üretim Sanatları*, çev. Lale Arslan Özcan, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2008; James C. Scott, *Devlet Gibi Görmek. Bazı Toplumsal Kalkınma Planlarının Başarısızlık Hikâyeleri*, çev. Ozan Karakaş, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2020; James C. Scott, *Tahakküm ve Direniş Sanatları. Gizli Senaryolar*, çev. Alev Türker, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2021.

Ankara Halkevi, *Ülkü* dergisini yayımlamıştır. Devlet ve Parti yöneticilerinin yaptığı bazı konuşmalardan kesitler, dönemin fikir akımlarıyla ilgili yazılar, şiirler, öyküler, gezi yazıları, yasadıkları köyler hakkında köy öğretmenlerinin yazdığı yazılar ve çeşitli Halkevi faaliyetleriyle ilgili haberler bu dergide yer almıştır. Diğer Halkevi dergilerinde ise çoğunlukla o Halkevi'nin yakın zamanda gerçekleştirdiği faaliyetlerden bahseden yazılara yer verilmiştir. Bir Halkevi'nin bir konu hakkında yaptığı bir araştırma da yine o Halkevi tarafından broşür veya kitap olarak yayımlanmıştır. Dolayısıyla bütün bu kaynaklar resmî söylemin bir parçasıdır ve bu nedenle, *sadece bu kaynaklar üzerinden yapılan bir araştırma sonucunda*, Halkevlerinin 19 yıl boyunca, olması gerektiği gibi çalıştığı kanısına varılacaktır. Halkevleriyle ilgili gazete haberleri de resmî söylemin bir parçasıdır. Zira bu haberler; 19 Şubat 1932'de Ankara Halkevi'nde gerçekleşen Halkevlerinin açılış töreninde, sonra da Halkevlerinin açılış yıldönümü törenlerinde Parti ve hükümet yöneticilerinin yaptığı konuşmalar, Halkevlerinde verilen balolar ve konferanslar hakkında bilgiler, bazı konferansların metinleri, bir Halkevi'ne bağlı spor kulüplerinin yer aldığı maçlar, Halkevi üyesi gençlerin bisikletle çıktığı yurt gezileri ve bir Halkevi'nde düzenlenen yerel CHP kongresi hakkındaki bilgilerden ibarettir.

Halkevi idealiyle pratiği arasındaki farkı anlamak için edebî eser ve anılar epey yararlıdır. Ama az sayıda olan ve sadece bazı ayrıntıları içeren bu kaynaklardan, Halkevi pratiğini anlamak için yapılan bir araştırmada ancak yardımcı olarak yararlanılabilir. Bu nitelikteki bir araştırma için kullanılması gereken başlıca birincil kaynaklar ise Arşiv belgeleri içinde bulunabilir. Türkiye'nin birçok bölgesinden vatandaşların CHP Genel Sekreterliği'ne gönderdiği dilek ve şikâyet mektupları, taşradaki Halkevlerinin yanında yerel Parti teşkilatlarının ve yerel yöneticilerin gündelik hayattaki konumu hakkında önemli ayrıntılar içerir. Ancak Halkevlerinin veya belli bir Halkevi'nin sadece bir veçhesini değil, idealiyle pratiği arasındaki farkı ve gündelik hayattaki konumunu araştırmak için gereken birincil kaynak, teftiş raporlarıdır.